

Instytucja odroczonego warunkowego zwolnienia skazanych w postępowaniu karnym wykonawczym (art. 164 § 2 k.k.w.)

BOGDAN MYRNA

Prokuratura Okręgowa we Wrocławiu

I

Na wstępie należy podnieść, że kodeks karny wykonawczy z 1969 roku¹ nie znał przepisów regulujących zagadnienia związane ze zwalnianiem skazanych z zakładów karnych i określających warunki udzielania im pomocy. Właściwe, jak słusznie zauważa Stefan Leleńtal,

przygotowanie skazanych do zwolnienia z zakładów karnych może wywierać istotny wpływ na efekty wykonania kary — może je zwiększać albo przeciwnie — może je niekiedy wręcz unicestwiać. Wychodząc z tych założeń, uznano, że spory te wymagają ustawowego uregulowania. Przyjęte w tej mierze rozwiązania uwzględniają przede wszystkim doświadczenia praktyki penitencjarnej².

Zagadnienie regulacji zasad i warunków przygotowania skazanych do zwolnienia z zakładów karnych i świadczenia im stosownej pomocy ma zatem bardzo istotne znaczenie, gdyż nawet najlepiej prowadzona w zakładach karnych działalność penitencjarna (wychowawcza, resocja-

¹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. — Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 13, poz. 982 z późn. zm.).

² S. Leleńtal, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 679.

lizacyjna) nie będzie efektywna, jeśli skazany nie zostanie przygotowany do readaptacji na wolności i nie otrzyma pomocy w pierwszym okresie po opuszczeniu zakładu karnego. Powrót do społeczeństwa — jak podnosi Grażyna B. Szczygieł — niesie z sobą dla skazanych wiele zagrożeń i jest o wiele trudniejszy niż pobyt w więzieniu. Powrót ten następuje bowiem do rzeczywistości, która uległa zmianie; skazany spotyka się z niechęcią i podejrzliwością ze strony społeczeństwa, najczęściej nie ma zapewnionego mieszkania i środków materialnych na egzystencję oraz szans na zatrudnienie. W takiej sytuacji nieprzygotowanie skazanych do opuszczenia zakładu karnego i niezapewnienie im pomocy często powoduje, że wracają oni do dawnego środowiska, a w konsekwencji do przestępczości³. Dlatego w kodeksie karnym wykonawczym z 1997 roku⁴ zawarto także przepisy dotyczące udzielania skazanym pomocy w społecznej readaptacji do życia po opuszczeniu zakładu karnego. Wcześniej tę kwestię regulowały przepisy zawarte w regulaminie wykonywania kary pozbawienia wolności. Przepisy te podniesiono do rangi przepisów ustawowych i wyodrębniono je w oddziale 12 k.k.w., zatytułowanym *Zwalnianie skazanych z zakładów karnych i warunki udzielania im pomocy* (art. 164–168 k.k.w.). Wśród tych przepisów znajduje się rozwiązanie zawarte w art. 164 § 2 k.k.w.⁵, umożliwiające zastosowanie wobec skazanych tak zwanego odroczonego warunkowego zwolnienia.

³ G.B. Szczygieł, *Przygotowanie skazanych do opuszczenia zakładu karnego (na przykładzie białostockiego modelu kurateli penitencjarnej)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” (dalej: PWP) 2001, nr 31, s. 64.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

⁵ Genezę warunkowego zwolnienia z odroczonym terminem wykonalności tego orzeczenia należy łączyć z wykształconą w latach osiemdziesiątych XX wieku szerszą koncepcją specjalnego przystosowania do wolności skazanych odbywających kary długoterminowe (zob. J. Korecki, *Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce*, Warszawa 1988, s. 200–212). Idea ta oparta była na założeniu stopniowego łagodzenia izolacji więziennej w perspektywie zbliżającego się terminu zwolnienia, aktywacji skazanych do działań mających na celu zapewnienie sobie właściwych warunków adaptacji po opuszczeniu jednostki penitencjarnej oraz włączeniu w ten proces — jeszcze na etapie wykonywania kary pozbawienia wolności — kuratorów sądowych, wyznaczonych do sprawowania dozoru. Początkowo realizacja tych przedsięwzięć miała następować w czasie pobytu skazanego w zakładzie karnym o charakterze przejściowym. Jednakże z uwagi na negatywne doświadczenia w tym zakresie elementem warunkującym wdrożenie tego

II

Postępowanie w przedmiocie udzielenia warunkowego zwolnienia w trybie art. 164 § 2 k.k.w., tak samo jak postępowanie w zakresie warunkowego przedterminowego zwolnienia, może toczyć się: z urzędu (art. 19 § 1 k.k.w.), na wniosek prokuratora (art. 19 § 1 k.k.w. w zw. z art. 21 k.k.w.), skazanego albo jego obrońcy (art. 19 § 1 k.k.w.) bądź też na wniosek dyrektora zakładu karnego (art. 161 § 2 k.k.w.) lub sądowego kuratora zawodowego (art. 161 § 2 k.k.w. w zw. z art. 173 § 2 pkt 7 k.k.w.).

Jeżeli po stwierdzeniu zaistnienia (spełnienia) przesłanek warunkowego zwolnienia (przewidzianych w art. 77 § 1 k.k. — tak zwanych materialnoprawnych podstaw, a także w art. 78–79 w zw. z art. 65 k.k. oraz art. 77 § 2 k.k. — tak zwanych formalnoprawnych podstaw) sąd penitencjarny

uzna argumenty przemawiające za potrzebą wyznaczenia skazanemu specjalnego okresu na przygotowanie do życia na wolności, wtedy orzeka odroczone warunkowe zwolnienie. W treści postanowienia powinien wówczas określić zasadnicze elementy, składające się na konstrukcję tej instytucji (tzn. wyznaczyć okres przeznaczony na przygotowanie

modelu powrotu skazanych do społeczeństwa stało się właśnie warunkowe przedterminowe zwolnienie. Autorzy tego projektu przyjęli, że sąd penitencjarny, udzielając warunkowego zwolnienia skazanemu, będzie mógł równocześnie wyznaczyć termin jego faktycznego zwolnienia w okresie do 6 miesięcy od daty rozpoznania tego wniosku. Czas ten miał służyć — według projektodawców — intensyfikacji przedsięwzięć służących powrotowi skazanych na wolność. Przedmiotowe założenia udało się częściowo zrealizować w ramach tak zwanej opolskiej koncepcji przygotowania skazanych do zwolnień (zob. J. Korecki, *Przygotowanie do wolności skazanych odbywających kary długoterminowe. Polska koncepcja warunkowego zwolnienia*, PWP 1999, nr 22–23, s. 54). Jednak pomimo pozytywnej oceny tego modelu w doktrynie dopuszczalność orzekania o odroczonego warunkowym zwolnieniu zakwestionował Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 września 1987 r. (VI KZP 19/87, OSNKW 1987, nr 11–12, poz. 103), w której stwierdził, że na bazie obowiązującego stanu prawnego określenie w orzeczeniu — w dniu orzekania o warunkowym zwolnieniu — późniejszego terminu wykonania tego orzeczenia jest niedopuszczalne. Uchwała ta (pomimo wskazywania w doktrynie na jej zbytnią rygorystyczność — zob. m.in. L. Sługocki, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28.09.1987 r. VI KZP 19/87*, OSNKW 1987, nr 11–12, poz. 103 *de facto* spowodowała zaniechanie prób warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanych w tym trybie aż do czasu wejścia w życie kodyfikacji karnej z roku 1997.

skazanego do zwolnienia wraz z zakresem niezbędnych zadań do realizacji w tym czasie, ustalici okres próby oraz ewentualnie kwestię dozoru i obowiązków probacyjnych)⁶.

Oczywiście orzeczenie odroczonego warunkowego zwolnienia ma ścisły związek z celami wykonywania kary pozbawienia wolności określonymi w art. 67 § 1 k.k.w. Stosownie do treści tego przepisu wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. Należy także podnieść, że wspólnym celem działań podejmowanych (w trakcie okresu przygotowawczego wyznaczonego w trybie art. 164 § 2 k.k.w.) przez administrację zakładu karnego (administrację penitencjarną), służbę kuratorską, a także przedstawiciele podmiotów, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. (to znaczy przede wszystkim stowarzyszeń, fundacji, organizacji i innych instytucji, które zgodnie z tym przepisem, w związku z art. 38 § 1a k.k.w., realizują zadania w zakresie zapobiegania przestępczości i readaptacji społecznej skazanych), również przy udziale sądu penitencjarnego (art. 163 § 2 k.k.w. w zw. z art. 24 § 1 k.k.w.), jest — w myśl art. 164 § 1 k.k.w. — pomoc w przygotowaniu skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (a zatem do życia na wolności).

Regulacja przewidziana w art. 164 § 2 k.k.w. jest jednocześnie, jak słusznie zauważa Adam Kwieciński,

elementem większej konstrukcji, na którą składają się przepisy mające w zamierzeniu ustawodawcy ułatwić skazanemu odnalezienie się w warunkach wolnościowych po zakończeniu izolacji penitencjarnej. Spośród nich [...] wyróżnić należy regulacje — zawarte w dalszej części art. 164 k.k.w. oraz w art. 165 k.k.w. — precyzujące cel, procedurę wyznaczania oraz przebieg specjalnego okresu w karze dedykowanego przygotowaniu skazanego do zwolnienia⁷.

⁶ A. Kwieciński, *Instytucja odroczonego warunkowego zwolnienia (art. 164 § 2 k.k.w.) w procesie społecznej readaptacji skazanych*, „Probacja” 2014, nr 1, s. 30.

⁷ *Ibidem*, s. 23. Należy przy tym wskazać, iż okres przygotowawczy, o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w., oprócz przypadku, gdy wyznaczy go sąd penitencjarny w postanowieniu o udzieleniu warunkowego zwolnienia (art. 164 § 2 k.k.w.), może być jeszcze (również zgodnie z art. 164 § 2 k.k.w.) wyznaczony przez sąd penitencjarny w postanowieniu o odmowie warunkowego zwolnienia, a także za zgodą skazanego, przez komisję penitencjarną (art. 164 § 1 zd. 2 k.k.w. w zw. z art. 76 § 1 pkt 12 k.k.w.).

W tym miejscu należy podkreślić, że ustawodawcy chodzi o to, aby okres przygotowawczy, o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w. (czas niezbędny na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego), miał na celu nawiązanie kontaktu skazanego z kuratorem sądowym lub podmiotami (ich przedstawicielami), o których traktuje przepis art. 38 § 1 k.k.w. w przedmiocie ustalenia ze skazanym zakresu niezbędnej pomocy w społecznej readaptacji i sposobu jej udzielenia w związku ze zbliżającym się terminem warunkowego zwolnienia (art. 164 § 1 k.k.w. w zw. z art. 165 § 3 k.k.w.). Zgodnie zaś z art. 165 § 2 k.k.w. skazanemu w okresie przygotowawczym (o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w.) można zezwolić na opuszczenie zakładu karnego łącznie na okres do 14 dni (ale pod warunkiem że jego postawa w czasie odbywania kary pozbawienia wolności uzasadnia przypuszczenie, iż w czasie pobytu poza zakładem karnym będzie przestrzegać porządku prawnego) w celu podejmowania starań o uzyskanie po zwolnieniu odpowiednich możliwości zamieszkania i pracy. W trakcie okresu przygotowawczego skazany powinien — o czym stanowi art. 165 § 1 k.k.w. — w miarę możliwości odbywać karę we właściwym zakładzie karnym, położonym najbliżej przyszłego miejsca stałego pobytu. Ponadto w tym okresie skazany może liczyć w szczególności na: pomoc administracji zakładu karnego w uzyskaniu dokumentu tożsamości, przy czym skazany ma obowiązek współdziałania w tym zakresie (art. 165 § 4 k.k.w.), pomoc pieniężną dyrektora zakładu karnego w wysokości do jednej trzeciej przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników lub jej odpowiedni ekwiwalent (art. 166 § 3 k.k.w. w zw. z art. 167a § 3 k.k.w.), udzielenie mu przez dyrektora zakładu karnego stosownych informacji o możliwościach uzyskania niezbędnej pomocy.

III

Przepis art. 164 § 1 k.k.w. (w zw. z art. 164 § 2 k.k.w.) określa maksymalny, trwający do 6 miesięcy, okres na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Okres ten — jak stanowi § 1 art. 164 k.k.w. — ma być czasem niezbędnym, co — jak słusznie zauważa S. Leleńtal — musi zostać określone w decyzji komisji penitencjarnej

(art. 164 § 1 *in fine* k.k.w.) albo w postanowieniu sądu penitencjarnego o udzieleniu lub odmowie warunkowego zwolnienia (art. 164 § 2 k.k.w.)⁸. Ustawodawca zakłada zatem, iż na 6 miesięcy przed upływem kary pozbawienia wolności (a więc przed odbyciem jej w całości) lub spodziewanym warunkowym przedterminowym zwolnieniem komisja penitencyjarna za zgodą skazanego (jak wynika z art. 164 § 1 *in fine* k.k.w.) albo sąd penitencyjarny (w trybie art. 164 § 2 k.k.w. w przypadku udzielenia warunkowego zwolnienia lub odmowy warunkowego zwolnienia) mógłby orzec (postanowić) o uruchomieniu specjalnego trybu przygotowania skazanego do zwolnienia (do życia na wolności po opuszczeniu jednostki penitencyjarniej). S. Lelental zauważa, że przesłanką wyznaczenia okresu na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (w wyniku ewentualnego warunkowego zwolnienia lub odbycia kary pozbawienia wolności do końca) w wypadku, gdy okres ten wyznacza komisja penitencyjarna, jest uznanie, że zachodzi taka potrzeba („w miarę potrzeby” — art. 164 § 1 zd. 1 k.k.w.), natomiast gdy okres ten (który można zdefiniować jako czas poprzedzający datę realnie przewidywanego lub faktycznego zwolnienia skazanego z zakładu karnego niezależnie od tego, czy data ta poprzedza odbycie kary zasadniczej, czy również kary zastępczej, jeżeli ta ostatnia została wprowadzona do wykonania) wyznacza sąd penitencyjarny, to musi wyrazić ocenę, że jest to niezbędne („uzna to za niezbędne” — art. 164 § 2 k.k.w.)⁹.

Jak wnika z treści art. 164 § 2 k.k.w. w zw. z art. 164 § 1 k.k.w., odroczenie warunkowego zwolnienia — o czym już wspomniano — nie może trwać dłużej niż 6 miesięcy. Jednakże na podstawie przepisu art. 24 § 1 k.k.w. może także nastąpić zarówno skrócenie, jak i wydłużenie tego okresu, z zastrzeżeniem jednak nieprzekroczenia łącznie 6 miesięcy¹⁰. Należy przy tym dodać, że taka zmiana w zakresie wydłużenia lub skrócenia okresu przygotowawczego winna nastąpić w trybie art. 24 § 1 k.k.w. w ramach tego samego postanowienia o warunkowym zwolnieniu, wydanym na podstawie art. 164 § 2 k.k.w. W tym miejscu należy w pełni

⁸ S. Lelental, *op. cit.*, s. 682.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 796.

podzielić pogląd A. Kwiecińskiego w przedmiocie wydłużenia i skrócenia okresu przygotowawczego. Autor ten słusznie twierdzi bowiem, że

jeśli sąd działając w trybie art. 164 § 2 k.k.w. pierwotnie uznał, że czas potrzebny na przygotowanie skazanego powinien być krótszy, a później z różnych przyczyn, okazał się on niewystarczający, to należy dopuścić możliwość jego wydłużenia, z zastrzeżeniem zachowania łącznego okresu 6-miesięcznych przygotowań w ramach tej samej decyzji o warunkowym zwolnieniu¹¹.

Badacz uważa także, iż „kiedy zajdzie potrzeba skrócenia okresu wyznaczonego na przygotowanie skazanego do wolności w obliczu wcześniejszego zrealizowania wszystkich zaplanowanych na ten czas działań”¹², to wówczas jest oczywiście możliwa zmiana postanowienia o warunkowym zwolnieniu poprzez skrócenie okresu przygotowawczego (art. 24 § 1 k.k.w.).

Należy również podnieść, że wyznaczenie okresu przygotowawczego w przypadku orzekania o warunkowym zwolnieniu (odroczonego warunkowym przedterminowym zwolnieniu) w trybie art. 164 § 2 k.k.w., jak i o odmowie takiego warunkowego zwolnienia (także w trybie art. 164 § 2 k.k.w.) w żadnym wypadku nie zależy od zgody skazanego. Ustawodawca w tych obu przypadkach — jak słusznie zauważa A. Kwieciński — „nie wymaga bowiem od sądu [penitencjarnego — B.M.] ani zasięgnięcia jego opinii w tym względzie (wysłuchania go), ani tym bardziej uzyskania jego zgody”¹³. Autor ten jednak stoi także na stanowisku, że „trudno się spodziewać, aby skazany, któremu narzucono bez konsultacji określone zadania i jednocześnie odsunięto w czasie termin odzyskania wolności, z zapałem podejmie realizację programu przygotowań do zwolnienia”¹⁴. Oczywiście — jak dalej uważa A. Kwieciński — „nic nie stoi na przeszkodzie, aby sąd penitencjarny w trakcie postępowania ustalił oczekiwania skazanego w tym zakresie i po obiektywnej konfrontacji ze stwierdzonymi potrzebami podjął właściwą decyzję”¹⁵. Sąd penitencjarny, orzekając zarówno o warunkowym zwolnieniu w trybie art. 164 § 2 k.k.w., jak i o odmowie w tym trybie warunkowego zwolnienia, nie

¹¹ A. Kwieciński, *op. cit.*, s. 30.

¹² *Ibidem*, s. 31.

¹³ *Ibidem*, s. 25.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

jest zatem uzależniony od zgody (woli) skazanego w przedmiocie wyznaczenia okresu przygotowawczego.

Inaczej jednak sytuacja przedstawia się w wypadku wyznaczenia okresu przygotowawczego przez komisję penitencjarną. Zgodnie bowiem z art. 164 § 1 zd. 2 k.k.w. okres ten komisja penitencyjarna ustala za zgodą skazanego, co oznacza, iż wyznaczenie tegoż okresu w tym wypadku zależy od jego woli.

IV

Sąd penitencyjarny, orzekając o udzieleniu odroczonego warunkowego zwolnienia w trybie art. 164 § 2 k.k.w., stwierdza, że prognoza kryminologiczno-społeczna co do skazanego jest pozytywna (dodatnia — w myśl art. 77 § 1 k.k.), okres przygotowawczy zaś (jako czas niezbędny na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego) ma służyć — jak stanowi przepis art. 164 § 1 k.k.w. — zwłaszcza nawiązaniu przez skazanego kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. Słusznie podnosi S. Lelental, że sąd penitencyjarny w takiej sytuacji powinien oddać skazanego pod dozór kuratora sądowego także wówczas, gdy oddanie pod dozór nie jest obowiązkowe¹⁶. Zgadzam się z tym stanowiskiem, gdyż obligatoryjne oddanie pod dozór, zgodnie z art. 159 k.k.w., dotyczy jedynie skazanego za przestępstwo określone w art. 197–203 k.k., popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego, sprawcy określonego w art. 64 k.k., a także wobec skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności. W tym miejscu należy dodać, iż o możliwości nawiązania kontaktu, o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w., skazany powinien być pouczony¹⁷.

W doktrynie przyjmuje się, że warunkowe zwolnienie w trybie art. 164 § 2 k.k.w. powinno być wykorzystywane (orzekane) w stosunku do skazanych, co do których można przypuszczać, iż oczekujące ich na wolności warunki życia mogą utrudniać proces ich społecznej readap-

¹⁶ S. Lelental, *op. cit.*, s. 683.

¹⁷ T. Szymanowski, [w:] T. Szymanowski, Z. Świda, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 379.

tacji (z powodu braku mieszkania, pracy, rodziny itp.)¹⁸. W literaturze wskazuje się również na pewne właściwości skazanego (jako na dodatkowe uzasadnienie stosowania warunkowego zwolnienia w omawianym trybie), które budzą jego obawy co do przyszłego losu na wolności (takie jak brak kwalifikacji zawodowych, zły stan zdrowia, zaawansowany wiek)¹⁹. Należy zatem podzielić stanowisko Sądu Apelacyjnego w Krakowie, który słusznie stwierdził, że przygotowanie skazanego do życia po przedterminowym zwolnieniu nie jest przeznaczone do sprawdzenia zachowania skazanego w zakładzie karnym, ale do załatwienia spraw sprzyjających jego adaptacji społecznej. Jeżeli skazany ma odpowiednie warunki przyszłej adaptacji (mieszkanie, środowisko, rodzina, praca, itp.), wyznaczenie okresu przygotowawczego jest zbędne²⁰.

Orzeczenie (postanowienie) o warunkowym zwolnieniu w trybie art. 164 § 2 k.k.w. uzyskuje prawomocność na zasadach ogólnych. Nie staje się jednak wykonalne w tej części, która dotyczy zwolnienia skazanego z zakładu karnego (wskutek okresu przygotowawczego, o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w.). Orzeczenie to podlega jednakże wykonaniu w części, która dotyczy podejmowania czynności związanych z przygotowaniem skazanego do życia na wolności. Przedmiotowe czynności ustawodawca wskazał między innymi w art. 165 § 2–4 k.k.w. Całe orzeczenie wydane w trybie art. 164 § 2 k.k.w. nie może być zatem wykonalne aż do upływu czasu (niezbędnego) na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z jednostki penitencjarnej. Oznacza to, że postanowienie o warunkowym zwolnieniu w tym trybie staje się wykonalne dopiero z chwilą warunkowego zwolnienia skazanego z zakładu karnego, to znaczy z chwilą faktycznego opuszczenia przez niego zakładu karnego. Z tą też chwilą rozpoczyna się bieg okresu próby, aczkolwiek ani kodeks karny, ani też kodeks karny wykonawczy nie określają tutaj początkowej daty biegu tegoż okresu, tak jak ma to miejsce w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 67 § 1 k.k.) lub warunkowego

¹⁸ M. Kiryłuk, *Przygotowanie skazanego do życia po rozwolnieniu (w trybie art. 164 i 165 k.k.w.)*, „Biuletyn RPO. Materiały” 2000, nr 42. *Stan i problemy więziennictwa*, cz. 4, s. 355.

¹⁹ T. Szymanowski, *op. cit.*, s. 379.

²⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 marca 1999 r., II AKz 269/99, KZS 1999/6–7, poz. 53, LEX nr 38107.

zawieszenia wykonania kary (art. 70 § 1 k.k.)²¹. Waldemar Rodakiewicz uważa jednak, że wydanie postanowienia o odroczonym warunkowym zwolnieniu lub jego uprawomocnienie się jest równoznaczne z rozpoczęciem biegu okresu próby, mimo że nie nastąpiło zwolnienie skazanego z zakładu karnego²². Jerzy Lachowski twierdzi z kolei, iż w przypadku zastosowania odroczonego warunkowego zwolnienia bieg okresu próby rozpocznie się dnia następnego po ostatnim dniu okresu odroczenia²³. Natomiast jeśli w czasie, o którym mowa w art. 164 § 1–2 k.k.w., ujawnione zostaną okoliczności podważające trafność prognozy kryminologiczno-społecznej skazanego jako podstawy do udzielenia mu warunkowego zwolnienia, sąd penitencjarny, działając na podstawie art. 24 § 1 k.k.w., może uchylić postanowienie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu. Sąd penitencjarny musi mieć jednak na względzie przepis art. 24 § 2 k.k.w., co oznacza, że uchycenie powyższego postanowienia będzie możliwe jedynie w okresie 6 miesięcy od dnia jego uprawomocnienia się²⁴. Jeżeli zaś po uprawomocnieniu się postanowienia o udzieleniu warunkowego zwolnienia w trybie art. 164 § 2 k.k.w. w okresie wyznaczonym na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego nie zdołano załatwić wszystkich spraw z tym związanych, sąd penitencjarny — także na podstawie art. 24 § 1 k.k.w. — może dokonać zmiany postanowienia o warunkowym zwolnieniu (na przykład wydłużyć okres przygotowawczy w granicach przewidzianych w art. 164 § 1–2 k.k.w., nie przekraczając tym samym maksymalnego sześciomiesięcznego okresu). Przy takiej zmianie postanowienia (na niekorzyść skazanego) sąd penitencjarny powinien również (tak jak w wypadku uchycenia postanowienia o warunkowym zwolnieniu) kierować się dyrektywą przewidzianą w art. 24 § 2 k.k.w.²⁵

²¹ S. Lelental, *op. cit.*, s. 680–681. Autor ten uważa, iż taka interpretacja wynika z wykładni przepisu art. 82 k.k., która pozwala ustalić, że bieg okresu próby rozpoczyna się z chwilą zwolnienia skazanego z zakładu karnego.

²² W. Rodakiewicz, *Warunkowe zwolnienie młodocianych z reszty kary pozbawienia wolności*, Wrocław 2005, s. 190.

²³ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2010, s. 295.

²⁴ S. Lelental, *op. cit.*, s. 683.

²⁵ *Ibidem*, s. 681.

Jeżeli okres, o którym mowa w art. 164 § 1–2 k.k.w., przebiegnie pomyślnie, to znaczy zostanie wykorzystany zgodnie z przeznaczeniem na załatwienie wszystkich spraw związanych z przygotowaniem skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, wówczas skazany faktycznie zostaje zwolniony z jednostki penitencjarnej i rozpoczyna okres warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, udzielonego mu w trybie art. 164 § 2 k.k.w.

Postanowienie sądu penitencjarnego w przedmiocie warunkowego zwolnienia w tym trybie (jak też w trybie zwyczajnym, przewidzianym w art. 161 k.k.w.) podlega zaskarżeniu na podstawie art. 162 § 2–3 k.k.w. Natomiast do odwołania odroczonego warunkowego zwolnienia (a także warunkowego zwolnienia udzielonego w trybie art. 161 k.k.w.) należy stosować zasady określone w art. 160 k.k.w.

Z przepisu art. 164 § 2 k.k.w. wynika, że sąd penitencjarny okres, o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w., może również wyznaczyć w postanowieniu o odmowie udzielenia odroczonego warunkowego zwolnienia. W tym wypadku — jak słusznie zauważa S. Lelental — „można mówić o swego rodzaju zapowiedzi udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia, co może być uzależnione od efektów nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w.”²⁶. Oznacza to, iż po ukończeniu okresu przygotowawczego w takim przypadku (pomyślnym przebiegu tegoż okresu) sąd będzie mógł ponownie rozpatrzyć wniosek skazanego z urzędu²⁷. S. Lelental uważa, że w takim wypadku nie będą miały jednak zastosowania ograniczenia przewidziane w art. 161 § 3–4 k.k.w., jeżeli okres przygotowawczy ustanowiony przez sąd penitencjarny będzie krótszy od określonego w tych przepisach²⁸. Należy także dodać, iż wyznaczenie okresu przygotowawczego w razie odmowy udzielenia odroczonego warunkowego zwolnienia w trybie art. 164 § 2 k.k.w. nie wyklucza jego ponownego wyznaczenia w kolejnym postanowieniu warunkowego zwolnienia lub orzeczeniu o jego udzieleniu²⁹.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ T. Szymanowski, *op. cit.*, s. 379.

²⁸ K. Postulski, *op. cit.*, s. 796–797.

²⁹ S. Lelental, *Odroczone warunkowe zwolnienie na czas niezbędny na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (art. 164–165 k.k.w.)*, [w:]

W przypadku odmowy odroczonego warunkowego zwolnienia, przy jednoczesnym wyznaczeniu w trybie art. 164 § 2 k.k.w. samego okresu przygotowawczego, sąd penitencjarny może zmienić lub uchylić swoje postanowienie w tej części (w przedmiocie okresu przygotowawczego) także na podstawie art. 24 § 1 k.k.w. (przy uwzględnieniu ograniczenia określonego w § 2 tegoż artykułu). W tym miejscu trzeba również dodać, że w takim przypadku (to znaczy w razie zastosowania okresu przygotowawczego w wypadku odmowy warunkowego zwolnienia) można zaskarżyć (na zasadach ogólnych) postanowienie sądu penitencjarnego w części dotyczącej wyznaczenia okresu przygotowawczego. Wydaje się także, iż w przypadku udzielenia warunkowego zwolnienia przed upływem wyznaczonego okresu przygotowawczego (w trakcie trwania tego okresu) sąd penitencjarny warunkowo zwalniając skazanego jednocześnie z urzędu, „skraca” okres przygotowawczy, bez potrzeby jego zmiany (poprzez skrócenie) w trybie art. 24 § 1 k.k.w. W takich sytuacjach nie powinno się zatem stosować trybu określonego w art. 24 § 1 k.k.w.

Odroczone warunkowe zwolnienie w trybie art. 164 § 2 k.k.w. w razie reformowania postanowienia w przedmiocie takiego zwolnienia warunkowego (na podstawie art. 24 § 1–2 k.k.w.) należy łączyć z określeniem właściwości sądu penitencjarnego, przede wszystkim gdy na podstawie art. 165 § 1 k.k.w. skazany został przeniesiony do zakładu karnego położonego najbliżej przyszłego miejsca stałego pobytu. S. Leleńta słusznie uważa, że w takim wypadku, zgodnie z art. 3 § 2 k.k.w., właściwy jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany³⁰. Zgodnie bowiem z art. 3 § 2 k.k.w. właściwy do orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia w trybie art. 161 § 1 k.k.w. oraz w trybie art. 164 § 2 k.k.w. jest sąd penitencjarny „miejsca zamieszkania skazanego”. Dodać przy tym należy, iż postanowienie sądu penitencjarnego wydane w trybie art. 164 § 2 k.k.w., jakkolwiek prawomocne, nie jest wykonalne w części dotyczącej warunkowego zwolnienia w tym trybie. W przypadku zaś pozytywnego (pomyślnego) przebiegu okresu przygotowawczego i związanego z tym faktycznego opuszczenia przez skazanego zakładu karnego rozpocznie bieg warunkowe zwolnienie orzeczone w trybie art. 164 § 2

Model społecznej readaptacji skazanych w reformie prawa karnego. Aktualne problemy prawa karnego wykonawczego, red. G.B. Szczygieł, P. Hofmański, Białystok 1999, s. 27.

³⁰ *Ibidem*, s. 33–34.

k.k.w. Wówczas (tak jak w wypadku orzeczenia warunkowego zwolnienia w trybie art. 161 § 1 k.k.w.) w sprawach związanych z wykonaniem orzeczenia o warunkowym zwolnieniu (oraz w sprawie odwołania warunkowego zwolnienia) właściwy jest — w myśl art. 163 § 1 k.k.w. — sąd penitencjarny, który udzielił zwolnienia, a jeżeli zwolniony pozostaje pod dozorem — sąd penitencjarny, w którego okręgu dozór jest wykonywany.

V

Instytucja odroczonego warunkowego zwolnienia, co należy podkreślić, nie jest ani kolejnym sposobem (rodzajem), ani też odmianą warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. W całości zatem należy podzielić stanowisko S. Lelentała, iż regulacja prawna przewidziana w art. 164 § 2 k.k.w. nie stanowi odmiany warunkowego zwolnienia jako środka związanego z poddaniem sprawcy próbie, lecz jest środkiem przygotowania skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego³¹. Rozwiązanie zawarte w art. 164 § 2 k.k.w. moim zdaniem jest jedynie niejako uzupełnieniem i zarazem wsparciem ustawowym klasycznego warunkowego zwolnienia, uregulowanego w art. 159–163 k.k.w. W tym miejscu trzeba jeszcze dodać, że określone w art. 161–162 k.k.w. zasady orzekania o warunkowym zwolnieniu w trybie art. 161 § 1 k.k.w. (dotyczące kręgu podmiotów uprawnionych do składania wniosków i zażaleń) oraz zawarte w art. 77–79 k.k. przepisy odnoszące się do podstaw (materialno- i formalnoprawnych) udzielania warunkowego zwolnienia, mają zastosowanie także do spraw, których dotyczy art. 164 § 2 k.k.w.

Instytucja przewidziana w art. 164 § 2 k.k.w. jest — jak słusznie zauważa A. Kwieciński — nierozzerwalnie związana z tym obszarem działalności penitencjarnej, która ma na celu, poprzez przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, przysposobić go do powrotu do społeczeństwa³². Należy również zgodzić się z poglądem tego autora, że

³¹ *Ibidem*, s. 27.

³² A. Kwieciński, *op. cit.*, s. 22–23.

ustawodawca kluczowym mechanizmem, który ma służyć należytemu wykorzystaniu okresu odroczonego warunkowego zwolnienia [orzeczonego w trybie art. 164 § 2 k.k.w. — B.M.], uczynił nawiązanie kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. (art. 164 § 1 k.k.w. w zw. z art. 164 § 2 k.k.w. — B.M.)³³.

Trzeba jednakże dodać, iż skuteczność (pozytywny przebieg) okresu przygotowawczego, o którym stanowi art. 164 § 1–2 k.k.w., zależeć będzie w szczególności od właściwego w nim zaangażowania samego skazanego i jego „współpracy” na tym polu zarówno z administracją zakładu karnego, jak i sądem penitencjarnym.

Suspended conditional release in criminal enforcement proceedings (Article 164(2) of the Criminal Enforcement Code)

Summary

The author of the article examines suspended conditional release in criminal enforcement proceedings (Article 164(2) of the Criminal Enforcement Code). He discusses the institution in question, presenting its origins, analysing the provisions concerning both the substantive and formal legal rules and basis of such conditional release, as well as considering its usefulness in social reintegration of former prisoners.

Keywords: Criminal Enforcement Code, suspended conditional release, prisoner.

³³ *Ibidem*, s. 27–28.